

ЕДЕН КНИЖЕВЕН ПОГЛЕД НИЗ ВРЕМЕТО

(Наташа Аврамовска *Ние во времето*, Магор, Скопје, 2007)

Насловот „Ние во времето“ можеме да го сфатиме како своевидна метафора, но не поетска, туку како метафора за животот, за суштествувањето на авторката, односно за нејзиниот креативен развој. Книгата примарно го има значењето на сведоштво за интересите на авторката во еден определен период. Таа е преглед преку кој го проследуваме профилот на творецот, затоа можеби корисно е секој од нас да има една ваква книга која ќе го одрази талкањето на авторскиот дух низ времето. А дури потоа ја согледуваме како еден обид за толкување на македонската книжевност.

„Ние во времето“ е збир на критики создавани по разни поводи кои потоа вешто композитно се поврзани во групирани целини. Како што кажав, таа е структурно поделена на повеќе делови со инвентивно сочинети поднаслови како што се: јазли на македонскиот историски наратив; нејзината потрега по приказната; да се дојде во светот, да се дојде во јазикот. Познавајќи ја авторката, токму овие пунктови го одразуваат нејзиниот интерес во изминатите години, кои во новиот контекст сосема поинаку прозвучуваат од изворно напишаните текстови.

Најпрвин се дадени содржините од македонската книжевна историја, поточно трактатот за Константин Миладинов кој таа го именува како „син на усното женско предание“ разоткривајќи ја при тоа важноста на женското усно паметење во 19 век за промоција на идентификацискиот код на македонскиот народ. Улогата на жените-пејачки во усната народна традиција честопати е заборавена или премолчувана иако нивната акустична автентичност е единственото нешто кое ја легитимира културната самобитност на Македонците во услови на принуденото изразување на нејзините синови како припадници на соседните националности. Уште една тема од XIX век е инвентивно протолкувана преку творечкото перо на Наташа Аврамовска. Се работи за „глобалниот расцеп на македонскиот субјект во емиграција поставен пред дилемата да се врати во Македонија и од таму, од нејзиното село да дејствува“ или да се спротистави на „идеолошката зараза на разградениот полис“. Токму во оваа спротиставеност, според авторката, се крие причината за македонската подвоеност кога е во прашање дејствувањето за националната кауза. Преку конкретни детали од драмата на Чернодрински „Македонска емиграција“ како што се (разликата во обуките, односот кон книгата и образованието, граѓански кодифицираната љубовност) наполно јасно се согледува идеолошкиот расчекор меѓу двете културни комуникациски парадигми (селската и градската или усната и пишаната) кои според Аврамовска се причина за раслојувањето на македонскиот субјект.

За одржување на идентитетот на еден народ несомнено главна улога има јазикот и писмото кои се исто така во делокругот на интересот на Аврамовска. Во студијата „Да се дојде во јазикот да се дојде во светот“, според која е насловено едно поглавје во нејзината книга, се посочува токму фактот дека разликата во јазикот со која индивидуално се тетовирани нашите тела е тоа што ја одделува (разликува) една култура од друга, а не географските карти или територијалните поделби. Јазикот е тој којшто ја има моќта за манипулација со идентитетите и токму затоа кога се сака да се негира нечиј идентитет се присвојува неговиот јазик. Или поинаку кажано, кога се сака да приближи нешто се почнува со припитомувањето на јазикот на Другиот, на туѓиот културен идентитет. Истото се случува и во индивидуалните сфери, кога сакаме да го освоиме туѓиот збор или писмо, ние го преведуваме на нашиот јазик. Во тоа приближување лежи основата за бројните етички проблеми во односот меѓу авторството и преводот, што е предмет на расправа на еден друг труд на Аврамовска. Во него таа го пласира сознанието дека на преводите им е иманентна идентификацијата.

Кога би се обиделе да определиме некаков препознатлив индикатив за идентификацијата на критиката на Наташа Аврамовска, несомнено тоа би било нејзиното

инсистирање за толкување на женското писмо. Во манирот на женскиот поглед на свет се студиите за романот „Потрага по приказна“ на Гордана Михаилова-Бошнаковска која таа го определува како сензуален – типично женски роман за средбите и допирањата на ликовите. Задржувајќи се на неговата жанровска структура го споредува со акциониот аспект на кажувањето во романите „Дива лига“ на Урошевиќ или „Јустинијана Прима“ на Коцевски, не заборавајќи при тоа да го истакне женскиот аспект на „заплетено постојано одложувано задоволство на разрешување на загатката“. Потоа следат записите кои во средиштето го имаат типично женскиот аспект – љубовта. Станува збор за две авторки Оливера Николова и Оливера Корвезировска, поконкретно за испреплетеноста на историографското и љубовното во романите „Куклите на Росица“ и „Адамовото ребро“ на Оливера Николова и говорот на телото во „Заклученото тело на Лу Саломе“ на Оливера Корвезировска.

Овде би сакала да го истакнам фактот што Наташа во овие свои толкувања гледа низ призмата на еден конкретен ракурс, задржувајќи се на деталот, наспрема целината. Познато е дека токму ваквите согледби, продирајќи во срцевината директно ја откриваат суштината на нештата. Така таа сопоставувајќи го машкиот и женскиот поглед на љубовта во есејот „Затемнетата муза на македонската еротска поезија“ доаѓа до заклучокот дека во поезијата на современите македонски поетеси „жената - муза во својата податливост да биде изречена е затемнета“, наспрема некои веќе класични и типично машки доживувања на музата.

Напати таа прави и еден необичен спој меѓу навидум некопатибилни книжевни дела доведувајќи ги во врска токму по својата антиподност како во текстот посветен на сликата на Балканот во романите „Скриена камера“ на Лидија Димковска и „Куклите на Росица“ на Оливера Николова. Компарирајќи ги овие два хетерогени романи едниот историски, а другиот аисторичен, едниот сосредоточен во балканскиот хронотоп, другиот исфрлен вон просторот на Балканот, едниот национално усредоточен, а другиот глобално распрснат, преку таа сопоставеност, Наташа всушност сака да посочи на симултаноста на различните книжевни и животни практики на кои се осудени Балканските простори. Како простори на маргините, кои се во постојан временски кусок зад останатиот свет тие се приморани на крупни чекори што им ги носат истовремените случувања.

Во контрастното гледање, всушност, се откриваат глобалните вистини кои Аврамовска успешно ги доловува во трудот посветен на трагичното во модернизмот, наспрема постмодернизмот во македонската драма. Анализата на типично модернистичките драми „Диво месо“ на Горан Стефановски и „Р“ на Јордан Плевнеш и на нив контрастно спротиставената драма со постмодернистичка привиниенција „Буре барут“ на Дејан Дуковски е повод за спознанието дека трагичното го менува својот концепт низ времето. Користејќи го методот на сопоставување на конкретните дела, авторката доаѓа до добро познатата Штајнерова теза за смртта на трагедијата, односно за нејзиното раслојување.

Конкретно, во книгата се препознава дарбата и слухот за литература на Аврамовска која умее да проникнува во суштината на делата, длабоко зад нивните на прв поглед забележливи површински реалности. Дарбата што ја носи во себе, таа умее да ја изрази не само преку свесноста за вредноста и откивањето на делото, туку ја препознаваме и во начинот на кој таа го изнесува нејзиното критичко-чителско воодушевување или разочарување. Односно, својот впечаток што таа го искажува лично, ефектно, но сепак не приватно и само за себе, туку и за нас, за другите.

Токму по тоа, по начинот на искажувањето, се разликува нејзиното писмо, од писмото на други критичари. Се разбира, тука е и специфичниот пристап, нејзината методологија теориски засновата врз наратологијата, театрологијата, чувството за специфичниот женски поглед.

Јасмина Мојсиева-Гушева